

ATEBE

Dinî Arařtırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi / Journal of ATEBE

Sayı: 8 (Aralık / December 2022), 233-263

Resmi Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

Analysis of the TMSK E. H. 2. Mushaf in the Context of Official Writing Rules

Fatih Cankurt

Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'ân-ı Kerîm
Okuma ve Kıraat İlmi Ana Bilim Dalı
Assistant Professor Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Theology,
Department of Qur'anic Recitation
Burdur, Türkiye

fcankurt@mehmetakif.edu.tr
orcid.org/0000-0001-9352-429X
ror.org/04xk0dc21

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliř Tarihi / Date Received: 28 Ekim/October 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 18 Aralık/December 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as: Cankurt, Fatih. "Resmi Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf". *ATEBE* 8 (Aralık 2022), 233-263. <https://doi.org/10.51575/atebe.1195775>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Fatih Cankurt**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

Öz

Kur'ân-ı Kerîm kelimelerinin yazım özelliklerini inceleyen ilim dalına resm-i mushaf /resm-i Osmânî adı verilmektedir. Bu ilme, Hz. Osman'ın (ö. 35/656) halifelik devrinde (644-656), dönemin fasih Arapça kaidelerine göre yazım esas alınmak sûretiyle gerçekleştirilen mushaf istinsah faaliyeti kaynaklık etmektedir. Sahabe eliyle gerçekleştirilen bu çalışmada kullanılan imlanın, sonraki dönemlerde yazılan mushaflarda esas alındığı kabul edilmektedir. Bugün Hz. Osman himayesinde imla edildiği kesin olarak bilinen bir mushaf mevcut değildir. Bu yüzden Hz. Osman mushaflarındaki yazım şekillerine ait detaylar ancak hicrî 3-4. asırlarda telif edilmeye başlanan eserlerden öğrenilebilmekte, resm-i mushaf kriterleri mezkûr kaynaklar baz alınarak belirlenmektedir. Lakin mushaf istinsahı faaliyetinden 3 asırdan daha fazla bir süre sonra kaleme alınan eserlerde verilen bilgilerin yeterliliği/sıhhati konusunda birtakım tereddütlerin varlığı malumdur. Mezkûr tereddütlerin izale edilmesine katkı sunma maksadıyla hazırlanan bu makalede, alanın temel eserlerinde yer alan resm-i Osmânî kaideleri bağlamında Topkapı Sarayı Müzesi/Emanetler Hazinesi 2 nr. Mushaf incelenmektedir. Erken dönemlere ait olduğunda şüphe bulunmayan Mushaf'ın, Hz. Ali'ye (ö. 40/661) tarafından yazıldığı iddia edilmektedir. Mevcut çalışma sayısı bakımından oldukça yeni bir alanda yapılan bu araştırmada, hicretten birkaç asır sonra telif edilen eserler vasıtasıyla ulaşılabilen kaideler ile erken dönemlerde yazılmış TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'ın imlası kıyaslanmak sûretiyle, kaidelerin o dönemde ne derece uygulandığını tespit edilmiştir. İki bölümden müteşekkil makalenin ilk kısmında, Mushaf'a dair tanıtıcı ve teknik mahiyetteki bilgilere yer verilmiş, Mushaf'ın Hz. Ali'ye nispeti tetkik edilmiştir. Mushaf'ın erken dönemde imla edildiği ancak Hz. Ali tarafından yazılmasının mümkün olmadığı kanaatine yer verilmiştir. İkinci kısımda, ilgili eserlerde "hazf, ispat, ibdal, maktu'/mevsûl yazım, hemze, Mesâhif-i Emsâr'ın gönderildiği beldelelere göre farklılık arz eden yazım farklılıkları" şeklindeki konu başlıkları altında yer verilen toplam 1406 kelimenin yazım özelliğiyle TMSK E.H. 2 nr. Mushaf'ın yazımını mukayese edilmiştir. Sayfa, âyet noksanlığı bakımından neredeyse kusursuz nitelikteki bu Mushaf'ın tamamında yapılan inceleme sonucunda toplam 319 kelimedede kaidelere muhalif yazım olduğu tespit edilmiştir. Üzerine inceleme yapılan tüm kadim Mushaflarda da görülen bu imla uyumsuzluğu, resm-i mushaf kaidelerinin sıhhatine dair mevcut soru işaretlerini kuvvetlendirmektedir. Bu da resm-i mushaf ilminin sınırlarını tespit için kadim mushafların imlasının da dikkate alınması gerektiğine, bunun için de erken dönemde yazılmış mushafların yazım şekilleri üzerine daha fazla araştırma yapmanın gerekliliğine işaret olarak kabul edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kırâat, Resm-i Mushaf, Mushaf Tarihi, Erken Dönem Mushaflar, TMSK E.H. 2 Nr. Mushaf.

Analysis of the TMSK E. H. 2. Mushaf in the Context of Official Writing Rules

Abstract

The branch of science that examines the spelling features of the words of the Qur'an is called resm-i mushaf/resm-i Osmânî. This science is the source of the mushaf copying activity, which was carried out according to the correct Arabic rules of the period during the caliphate of 'Uthmân b. 'Affân (d. 35/656). It is accepted that the spelling used in this study, which was carried out by the Companions, was based on the mushafs written in later periods. Today, there is no known mushaf that was spelled under the auspices of 'Uthmân . Therefore, we learn the details of the writing styles in the 'Uthmân mushafs only from the works that began to be copyrighted in the 3-4th (A.H.) centuries. However, it is known that there are some

hesitations about the adequacy/soundness of the information given in the works written more than 3 centuries after the activity of copying the mushaf. In this article, in the context of the official writing rules in the main works of the field, Topkapı Palace Museum / Relics Treasure 2 nr. mushaf is examined. The Mushaf, of which there is no doubt that it belongs to the first centuries, is attributed to ‘Alî b. Abî Ṭālib. The aim of this research, which is carried out in a fairly new field in terms of the number of existing studies, is to compare the spelling of the Mushaf in the Topkapı Palace, which was written in the early periods with the rules that can be reached through the works copyrighted a few centuries after the Hijrah, and to see how the rules were applied at that time. In the first part of the article, which consists of two parts, introductory and technical information about the Mushaf is given and its relation to ‘Alî has been examined. It has been reached the conclusion that although the Mushaf was spelled in the early period, it was not possible for ‘Alî to write it. In the second part, the writing of the Mushaf with the spelling characteristics of a total of 1406 words included in the related Works under the headings of "omit, proof, replace, cut/attached spelling, hamza, spelling differences that differ according to the towns where the mushafs were sent" has been compared to TMSK E.H. 2 nr. Mushaf. As a result of the examination of this entire Mushaf, which is almost perfect in terms of the lack of page and verse, it has been determined that there are spellings against the rules in a total of 319 words. This spelling inconsistency, which is also seen in all the ancient Mushafs studied, strengthens the existing question marks about the soundness of the official mushaf rules. This should be accepted as an indication that the spelling of ancient mushafs should be taken into account in order to determine the limits of the science of official mushaf, and for this reason, it is necessary to conduct more research on the writing styles of the mushafs written in the early period.

Keywords: Qur’ānic Recitation, Rasm al-Mushaf, History of Mushaf, Ancient Mushafs, TMSK E.H. No. 2 Mushaf.

Giriş

Resm-i Osmânî, diğer adıyla resm-i mushaf/resm-i ıstılâhî/ hicâü'l-mushaf, 3. halife Hz. Osman’a, devlet başkanı sıfatıyla onun himâye ettiği istinsah işlemine dayanan bir ıstılahtır. Sahabenin üstlendiği bu faaliyette, muhtelif sayılarda istinsah edilen mushaflar, dönemin öne çıkan beldelerine gönderilmiştir.¹

Genel kabule göre, çoğaltılan bu mushaflar yedi harf ruhsatının neticesi olarak ortaya çıkan farklı kıraatlere müsaade edecek şekilde imla edilmiştir. Hz. Osman mushaflarının farklı kıraatlere müsaade eder mahiyet arz etmesi, hareketlerden ve harf noktalarından ârî olmasıyla alakalıdır. Bunun yanında, kelimelerin iskeletini oluşturan harflerin yazımındaki ayrımlar da değişik

¹ Bilgi için bk. Ebû Amr Osman b. Said ed- Dâni, *el-Mukni’ fi marifeti mersûmi mesâhifi ehli’l-emsâr*, thk. Hatim Salih ed-Damin (Beyrut: Daru’l-Beşairi’l-İslamiye, 2011), 9; Ebû’l-Hayr Şemsüddin el-Muhammed b. el-Muhammed İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fi’l-kirâati’l-aşr* (Mısır: Mektebetü’t-Ticariyye, ts.), 1/7.

kıraatlere imkân tanımakta, muhtelif beldelelere irsal edilen mushafların ayırt edici niteliklerini ortaya koymaktadır.²

Resm-i mushaf ilminin kaynağı olan Kur'ân kelimelerinin yazılış şekillerini, hicrî 4. asırdan itibaren kaleme alınan eserler³ vasıtasıyla ancak öğrenebiliyor, elimizdeki mushafları bu eserlerde konulan yazım ölçülerine göre değerlendirebiliyoruz.

Erken dönem mushaflar ve resm-i mushaf, ülkemizde yapılan çalışma sayısı bakımından oldukça yeni, araştırma yapılmaya muhtaç bir alandır. Resm-i mushaf konusunda Mehmet Emin Maşalı,⁴ erken dönem mushaflar konusunda Tayyar Altıkulaç'ın çalışmaları⁵ ülkemizdeki ilkler olarak kabul edilmektedir. Erken döneme ait bir mushafın tarihi ve kırâati yanında resm-i mushaf yönüyle de incelendiği çalışmanın mevcudiyeti,⁶ aynı zamanda bazı kadim mushaf nüshaları üzerine devam eden yüksek lisans/doktora tezlerinin varlığı bilinmektedir. Bu çalışmalar, mushaf tarihi açısından, yaklaşık on asır öncesinde kaleme alınan resm-i mushaf kaidelerine dair eserlerdeki bilgilerin tasdikine/tashihine imkân vermesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Topkapı Sarayı Müzesi/Emanetler Hazinesi kısmında envantere 2 numara ile kayıtlı mushaf, resm-i Osmânî kuralları yönünden incelenecektir.

² bk. Mekki b. Ebî Talib el-Kaysî, *el-Keşfan vücuhi'l-kırâati's-seb'i ilelihê ve hucecihê*, thk. Muhyiddin Ramazan (b.y.: Müessesetü'r-Risale, 1981), 24; Dâni, *el-Mukni'*, 118; Abdurrahman b. İsmail el-Makdisî Ebu Şâme, *el-Mürşidü'l-vecîz*, nşr. Tayyar Altıkulaç (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1986), 142; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/31.

³ Abdullah b. Suleyman b. Ebî Dâvud, *Kitabü'l-mesâhif*, thk. Muhibbi'd-Din Abdu's-Subhan (Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2002), Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ammar el-Mehdevî, *Hecâu mesâhifi'l-emsâr*, thk. Hatim Salih ed-Damin (Riyad: Daru İnbu'l-Cevzi, 2010); Dâni, *el-Mukni'*, Suleyman b. Necah Ebû Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn li hecê'i't-tenzil*, thk. Ahmet Şarşal (Medine: Melik Fahd Mushaf Matbaası, 2002); Ebu'l-Kasım Tacü'l-kurra Burhanuddin Mahmud b. Hamza b. Nasr el-Kirmânî, *Hattu'l-mesâhif*, thk. Ganim Kaddurî el-Hamed (Dımaşk: Dâru'l-Gavsani li'd-Diraseti'l-Kur'aniyye, 2014); Ebû İshak İbrahim b. el-Muhammed b. Abdurrahman el-İşbili İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuhtâcu ileyhi min resmi'l-mushaf*, thk. Ganim Kadduri (Umman: Daru Ammar, 2009); el-Muhammed b. el-Muhammed eş-Şerisi el-Harrâz, *Mevridu'z-zaman fi resmi'l-Kur'ân*, thk. Eşref el-Muhammed Fuad (b.y.: Mektebetu'l-İmami'l-Buhari, 2006).

⁴ Mehmet Emin Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı: Mushaf Tarihi ve İmlası* (Ankara: Otto Yayınları, 2015).

⁵ Tayyar Altıkulaç, *Mushaf-ı Şerif* (Bibliotheque Nationale, Paris) (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2011); a.mlf., *Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme* (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2015); a.mlf., *Hiz. Ali'ye Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif (San'a Nüshası)* (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2011); a.mlf., *Hiz. Osman'a İzafe Edilen Mushaf-ı Şerif: (Türk ve İslam Eserleri Nüshası)* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2007); a.mlf., *Hiz. Osman'a İzafe Edilen Mushaf-ı Şerif: Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası* (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2007); a.mlf., *Hiz. Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif (Kahire el-Meşhedü'l-Hüseyni Nüshası)* (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2009); a.mlf., *Mushaf-ı Şerif (Tübingen Nüshası)* (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2011).

⁶ bk. Fatih Cankurt, *Hiz. Ali Mushafı* (Ankara: Fecr Yayınları, 2021).

Bu bağlamda, öncelikle mushaf hakkında tanıtıcı mahiyetteki bilgilere yer verilecektir. Akabinde, alanın temel eserlerinde yer verilen bilgiler doğrultusunda kaideler tespit edilecek, bu kaidelere bahis olan kelimelerin yazım şekli TMSK E. H. 2 nolu Mushaf ile mukayese edilecektir. Bu vesileyle, erken dönemlerde yazıldığı bilinen TMSK E. H. 2 nr. mushafın mezkûr eserler vasıtasıyla tespit edilebilen kaidelere ne kadar mutabık yazıldığı saptanmış, zikri geçen kaidelerin sıhhat derecesi görülebilmeye olmaktadır.⁷ Zira eserlerde yer alan resm-i mushaf kaideleri özelinde teşekkül eden bu alanın sınırlarının ne şekilde belirlenmesi gerektiği, bir süredir çeşitli mecralarda tartışılan bir husustur.

Resm-i mushaf eserleri dikkate alındığında; hazf, ispat, ibdal, kelimelerin maktu'/mevsûl yazımı, hemze ve beldelere gönderilen mushafların yazım özellikleri şeklinde altı başlık etrafında kelimelerin Hz. Osman mushaflarında yazım şekline yer verildiği görülebilmektedir. Bu tasnif esas alınmak sûretiyle, incelemeye konu olan TMSK E.H. 2 nr. Mushaf'taki kelimelerin yazım şekilleri, ilgili kaidelerle mukayese edilecek, bu kaidelere ve mushaftaki yazım biçimine tablo şeklinde yer vermeye çalışılacaktır. Bütün kaidelerle Mushaf'taki imlanın mukayesesi çalışmanın boyutunu ciddi boyutlara taşıyacağı için, yalnızca belirtilen kurallara aykırı yazılmış kelimelere tablolarda yer verilecektir.

1. Topkapı Sarayı Müzesi Emanetler Hazinesi 2 Nr. Mushaf

Ülkemizde bulunan ve erken dönemlerde yazıldığı bilinen mushaflardan biri de Topkapı Sarayı/Emanetler Hazinesi kısmında, 2 numaralı envanter numarasına kayıtlıdır. Hz. Ali'ye nispetiyle bilinen bu mushafla ilgili erişebildiğimiz bilgiler şu şekildedir:

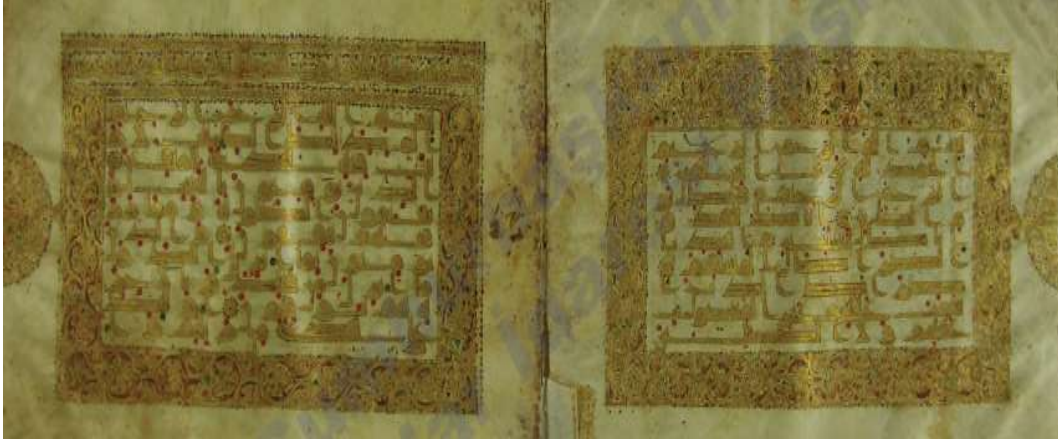
Mushaf, 195 mm boy ve 272 mm eninde, 414 yaprak olup parşömen malzeme üzerine imla edilmiştir. Sayfalarda harekeleri kırmızı noktalarla ve harf noktaları yeşil renkte konmuş ve kûfî hat ile yazılmış 16 satır mevcuttur. Bu mushaf da Alî b. Ebî Tâlib'e izafe ediliyor ise de hicrî 2-3. asra ait olması kuvvetle muhtemeldir. Eksik olan 412. varak sonrasının Abdullah b. el-Muhammed el-Hazrecî tarafından tamamlandığı bildirilmektedir. 1b, 2a, 3a nolu varaklarda Arap üslubunda hendesi tezyinat ile dört müzehhep levha vardır. 3b ve 4a'da Fatıha ve el-Bakara sûrelerinin baş

⁷ Kaynaklarda yer verilen resm-i mushaf kaidelerinin sıhhati noktasında soru işaretleri mevcuttur. Zira kadim birçok mushafta az ya da çok resm-i mushaf kaidelerine aykırı yazım söz konusudur: Hicri 2. asırda imla edildiği düşünülen TIEM 458 nr. mushafta 53 kelime; yalnız Fatıha ve Bakara sûrelerinin yer aldığı TMSK E.H. 29 nr. mushaf cüzünde 14 kelimenin resm kaidelerine muhalif yazım bulunduğu görülmüştür. bk. Fatih Cankurt, *Hz. Ali Mushafı* (Ankara: Fecr Yayınları, 2021), 138-190; Fatih Cankurt, "Resm-i Mushaf Kaideleri Açısından TMSK E. H. 29 Envanter Numaralı Mushaf", *9th International Conference on Social Sciences and Humanities*, March 19-20, 2022, Burdur- Turkey, 450-456.

tarafı altın ile yazılmış ve kenarlarda Arap üslubunda tezhip mevcuttur. Bazı sayfa kenarları kâğıtla tamir edilmiştir. Cildi mıklep ve şemseli koyu kahverengi Osmanlı eseridir.⁸

Müzedden envanter bilgilerini talebimiz üzerine tarafımıza iletilen bilgiler de şöyledir:

“Kelam-ı Kadim. Kabî zeytunî renk meşin olup yeşil atlasla kaplanmıştır. Levhaları Arap işi süslüdür. Diğer iki levhasında “Fatiha” sûresi ile “el-Bakara” sûresinin başlangıcı yıldızla yazılmıştır. Sûre başları yıldızlıdır. 411b ve 412a varaklarında “İmam Ali” yazısı olduğuna dair ibareler vardır. 412a sayfasından itibaren beş sayfa 307 tarihinde Abdullah bin Mehmet adlı kâtip tarafından yazılmıştır. Mahfazalıdır.”



Şekil 1: TMSK 2 Nr. Mushaf; 3b-4a: el-Fatiha 1/1-7. Âyetler-el-el-Bakara 2/1-5. Âyetler.

Mushaf'ın mıklebinde “kelam qadim kofî bıxat kufî rıdı allı tealı sıtır 16” ibaresi bulunmaktadır: “Ali'nin (r.a.) hattı ile Kûfî hatlı kelam-ı kadim. 16 satır.”:



Şekil 2: TMSK 2 Nr. Mushaf Mıklebi: “kelam qadim kofî bıxat kufî rıdı allı tealı sıtır 16”

Envantere ve ilgili kaynakta verilen bilgilere ilave olarak, Mushaf'ta eksik sayfa bulunmadığı ifade edilebilir. Ancak el-Bakara sûresi 2/76. âyet başından el-Bakara sûresi 2/93. âyet başına kadar olan kısım kayıptır. Sürmekte olan farklı bir araştırmamızda ulaştığımız sonuca

⁸ Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu, Kur'an, Kur'an İlimleri, Tefsirler* (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1962), 9.

göre de Mushaf'ın Hz. Ali'ye nispeti mümkün görünmemektedir. Zira bu Mushaf Hz. Ali'den çok zaman sonra yazılmıştır ve Hz. Ali'ye ait olduğu ifade edilen mushafın özelliklerinden farklılık arz etmektedir.

2. TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ın Resm-i Osmânî Bakımından İncelenmesi

Resm-i mushaf eserlerinin geneli dikkate alındığında Hz. Osman mushaflarındaki kelimelerin imlasının, “hazf, ispat, ibdal, kelimelerin Maktu'/Mevsûl yazımı, hemze ve beldelelere gönderilen mushafların yazım özellikleri” şeklinde altı başlık altında incelendiği görülebilmektedir. Bu tasnif esas alınmak sûretiyle çalışmanın bu kısmında, ilgili kaideler TMSK E.H. 2 nr. Mushaf'taki yazım şekilleriyle mukayese edilecektir. Kaynaklarda bilgisi verilen kelimelerin tamamının TMSK E.H. 2 nr. Mushaf'taki imlasıyla mukayesesi çalışmanın boyutunu ciddi oranda artıracığı için, yalnızca belirtilen kurallara aykırı ibarelere yer verilecektir. Her konu başlığı altında, mushaf sûre tertibi esas alınmak sûretiyle, ilgili âyetteki kelimenin resm-i Osmânî'ye göre imlası ve TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'ta yazımı ilgili lafzın küçük görüntüsüyle birlikte, tablo şeklinde zikredilmeye gayret edilecektir.

2.1. Hazf

Hazf, kıyâsî imlaya⁹ göre var olması gerektiği halde Hz. Osman mushaflarında bulunmayan harfleri ifade eder. Kaynaklarda, özellikle elif (ل), vav (و), ya (ي) harflerinin kelimelerden hazfi, bu başlık altında zikredilmiştir.¹⁰ Eserlerde bu kısım ilintili 768 lafız hakkında kayıt bulunmuştur. TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'ta bu bilgilere uyumsuz şekilde yazılan kelimelerin bazıları şöyledir:

Tablo 1: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Hazfe Konu Olan Kelimelerin Yazımı

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Yazım |
|-----------|---------|----------------------------|----------------------------------|
| el-Bakara | 54. | يقوم ¹¹ | يا قوم ¹² |
| el-Bakara | 71. | الن ¹³ | الان ¹⁴ |
| el-Bakara | 226. | فاؤ ¹⁵ | فَاؤًا ¹⁶ |

⁹ Kıyâsî imla; kelimelerin telaffuzuna uygun şekilde yazılan hattır. bk. Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 35.

¹⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 459.

¹¹ Dâni, *el-Mukni'*, 222.

¹² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 8b.

¹³ Dâni, *el-Mukni'*, 244.

¹⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 10b.

¹⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 285.

¹⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 25b.

| | | | |
|------------|----------|---|--|
| el-Bakara | 243. | لذوا فضل ¹⁷ | لذُو فَضْلٍ ¹⁸ |
| el-Bakara | 61. | النبيين ¹⁹ | التَّيِّبِينَ ²⁰ |
| Âl-i İmrân | 35. | عمرن ²¹ | عِمْرَانَ ²² |
| Âl-i İmrân | 37. | يبريم ²³ | يَا مَرْيَمُ ²⁴ |
| Âl-i İmrân | 66. | هؤلاء ²⁵ | هَٰؤُلَاءِ ²⁶ |
| Âl-i İmrân | 81, 195. | اتينكم ²⁷ وقتلوا ²⁸ | وَقَاتَلُوا ²⁹ اتَيْنَاكُمْ ³⁰ |
| en-Nisa | 3. | وربع ³¹ | وَرُبَاعٍ ³² |
| en-Nisa | 15. | والتي ³³ | وَالَّتِي ³⁴ |
| en-Nisa | 99. | يعفو ³⁵ | يَعْفُوا ³⁶ |
| el-Mâide | 31. | يويلىتى ³⁷ | يَا وَيْلَتَى ³⁸ |
| el-Mâide | 46. | اتينه ³⁹ | اتَيْنَاهُ ⁴⁰ |

¹⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 289.

¹⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 28b.

¹⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 378.

²⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 9b.

²¹ Dâni, *el-Mukni'*, 258.

²² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 38b.

²³ Dâni, *el-Mukni'*, 221.

²⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 39a.

²⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 279.

²⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 41b.

²⁷ Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/357; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 92.

²⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 178.

²⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 43a.

³⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 53b.

³¹ Dâni, *el-Mukni'*, 178.

³² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 54a.

³³ Dâni, *el-Mukni'*, 240.

³⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 56a.

³⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 285.

³⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 65a.

³⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 221.

³⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 76b.

³⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 229.

⁴⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 78b.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | |
|----------|--------------|--|--|
| el-A'râf | 77, 88, 104. | يفرعون ⁴² يشعيب ⁴³ , يصالح ⁴¹ | يا شُعَيْبُ ⁴⁵ يا فِرْعَوْنَ ⁴⁴ , يا صَالِحُ ⁴⁶ |
| et-Tevbe | 75. | عهد ⁴⁷ | عَاهَدَ ⁴⁸ |
| Hûd | 16, 69. | ويطل سلما ⁴⁹ | سَلَامًا ⁵⁰ وَبِاطِلٍ ⁵¹ |
| Hûd | 32. | يهود ⁵⁴ , يلوط ⁵³ , ينوح ⁵² | يا لُوطُ ⁵⁷ , يا هُودُ ⁵⁶ , يا نُوحُ ⁵⁵ |
| Yûsuf | 110. | فنجي ⁵⁸ | فَنُنَجِّي ⁵⁹ |
| İbrâhîm | 31. | خلل ⁶⁰ | خِلَالَ ⁶¹ |
| İbrâhîm | 40. | دع ⁶² | دَعَايَ ⁶³ |
| en-Nahl | 3. | تعالى ⁶⁴ | تَعَالَى ⁶⁵ |
| en-Nahl | 62. | اخترن ⁶⁶ | أَخَّرْتَنِي ⁶⁷ |

- ⁴¹ Dâni, *el-Mukni'*, 221.
⁴² Dâni, *el-Mukni'*, 221.
⁴³ Dâni, *el-Mukni'*, 221.
⁴⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 108b.
⁴⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 111a.
⁴⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 109b.
⁴⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 207.
⁴⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 135a.
⁴⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 127; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 115; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 37.
⁵⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 151a.
⁵¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 155b.
⁵² Dâni, *el-Mukni'*, 220.
⁵³ Dâni, *el-Mukni'*, 220.
⁵⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 221.
⁵⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 152a.
⁵⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 154a.
⁵⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 156b.
⁵⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 220.
⁵⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 168b.
⁶⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 233.
⁶¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 176a.
⁶² Dâni, *el-Mukni'*, 157; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/125; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 49.
⁶³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 176a.
⁶⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 234.
⁶⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 181b.
⁶⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 157; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/125; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 49.
⁶⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 195b.

| | | | |
|-----------|---------|---|---|
| el-Kehf | 24, 40. | يُؤْتِينِ ⁶⁹ يَهْدِينِ ⁶⁸ | يُهْدِينِي ⁷¹ يُؤْتِينِي ⁷⁰ |
| Tâhâ | 93. | تَتَّبِعِنِ ⁷² | تَتَّبِعْنِي ⁷³ |
| el-Enbiyâ | 63. | فَسَلُّوهُمْ ⁷⁴ | فَأَسْأَلُوهُمْ ⁷⁵ |
| en-Nûr | 4. | ثَمَّانِينَ ⁷⁶ | ثَمَّانِينَ ⁷⁷ |
| el-Furkan | 21. | وَعَتُوا ⁷⁸ | وَعَتَوْنَا ⁷⁹ |
| el-Furkan | 30. | يَرْبِ ⁸⁰ | يَا رَبِّ ⁸¹ |
| el-Kasas | 27. | هَتِينَ ⁸² | هَاتِينَ ⁸³ |
| Sebe' | 5. | سَعُوا ⁸⁴ | سَعَوْنَا ⁸⁵ |
| es-Sâffât | 52. | اِئْتِكْ ⁸⁶ | اِئْتِكْ ⁸⁷ |
| el-Mü'min | 36. | يَهَامِنِ ⁸⁸ | يَا هَامَانُ ⁸⁹ |
| ez-Zuhruf | 10. | مَهَادِ ⁹⁰ | مَهَادًا ⁹¹ |

⁶⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 157; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/125; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 49.

⁶⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 157; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/125; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 49.

⁷⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 202b.

⁷¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 201b.

⁷² Dâni, *el-Mukni'*, 306.

⁷³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 216b.

⁷⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 296.

⁷⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 222a.

⁷⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 242.

⁷⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 237a.

⁷⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/442; Dâni, *el-Mukni'*, 523; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 83; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/83; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 133.

⁷⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 245a.

⁸⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 221.

⁸¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 245b.

⁸² Dâni, *el-Mukni'*, 222.

⁸³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 263a.

⁸⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 285.

⁸⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 288a.

⁸⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 392.

⁸⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 300a.

⁸⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 221.

⁸⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 317b.

⁹⁰ Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 126; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 37.

⁹¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 331a.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | |
|------------|------|---|--|
| Muhammed | 4. | قتلوا ⁹² | قاتلوا ⁹³ |
| ez-Zâriyât | 25. | سلم ⁹⁴ | سَلَامٌ ⁹⁵ |
| en-Necm | 12. | افتمرونه ⁹⁶ | أَفْتُمَاؤُنَهُ ⁹⁷ |
| el-Kalem | 49. | تدرکه ⁹⁸ | تَدَارَكُهُ ⁹⁹ |
| el-Kureyş | 1,2. | لايلف ¹⁰⁰ الالفهم ¹⁰¹ | لِإِيلَافٍ ¹⁰² إِيْلَافِهِمْ ¹⁰³ |
| el-Felak | 5. | النفائت ¹⁰⁴ | النَّفَّائَاتِ ¹⁰⁵ |

Resm-i mushaf kaynaklarında *hazf* başlığı altında yer verilen toplam 768 resm-i mushaf kaidesiyle TMSK E.H. 2 nr. mushafın imlası mukayese edildiğinde, 238 kelimedede kurallara uygun yazım kullanılmadığı görülmüştür. Bunların 231 tanesi elif (ل)’in hazfi, 6’sı ya (ي)‘nin hazfi 1’i de vav (و)‘nın hazfi özelindedir. İstîlâhî hatta¹⁰⁶ muhalif yazıma sahip bu kelimelerin çoğu özel veya cins isimlerdir: 170 lafız isim, 68 lafız fiil kökündendir. Geri kalan kelimeler ise nida harflerinin isimlere ittisâli gibi muhtelif özelliğe sahip kelimelerdir.

2.2. İspat

İspat, istîlâhî hatta mevcut olması gereken ziyade elif (ل), vav (و), ya (ي) harflerini konu edinmektedir.¹⁰⁷ Hangi kelimelerde ziyade harf bulunması gerektiği belirtilen toplam 301 adet kayda rastlanmıştır. Bu kayıtlara uygunluk bağlamında Mushaf’taki kelimelerin imlası şöyledir:

Tablo 2: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf’ta İspata Konu Olan Kelimelerin Yazımı

⁹² Dâni, *el-Mukni’*, 130; Ebu Dâvud, *Muhtasaru’t-tebyîn*, 4/1122; Kirmânî, *Hattü’l-mesâhif*, 154

⁹³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 343b.

⁹⁴ Dâni, *el-Mukni’*, 130; Kirmânî, *Hattü’l-mesâhif*, 155.

⁹⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 354b.

⁹⁶ Ebu Dâvud, *Muhtasaru’t-tebyîn*, 4/1153; Kirmânî, *Hattü’l-mesâhif*, 157.

⁹⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 357b.

⁹⁸ Dâni, *el-Mukni’*, 208.

⁹⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 387a.

¹⁰⁰ Dâni, *el-Mukni’*, 231.

¹⁰¹ Dâni, *el-Mukni’*, 532; Ebu Dâvud, *Muhtasaru’t-tebyîn*, 5/ s.1323.

¹⁰² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 412b.

¹⁰³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 413a.

¹⁰⁴ Dâni, *el-Mukni’*, 269.

¹⁰⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 414a.

¹⁰⁶ Resm-i Osmânî.

¹⁰⁷ bk. İbn Vesîk, *el-Câmi’ limâ yuhtâcu ileyhi min resmî’l-mushaf*, 59.

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta |
|------------|---------|----------------------------|-------------------------------------|
| | | Yazım | Yazım |
| Âl-i İmrân | 28. | تَقِيَةٌ ¹⁰⁸ | تُقَاهُ ¹⁰⁹ |
| Âl-i İmrân | 130. | الرَّبِّوَا ¹¹⁰ | الرَّبِّيَا ¹¹¹ |
| Âl-i İmrân | 167. | لَا تَتَّبِعْنَاكُمْ | لَا تَتَّبِعْنَاكُمْ ¹¹² |
| el-Mâide | 31. | وَبَلِيّ ¹¹³ | وَوَيْلُنَا ¹¹⁴ |
| Yûnus | 15. | تَلْقَائِ ¹¹⁵ | تَلْقَاءُ ¹¹⁶ |
| Hûd | 72. | وَبَلِيّ ¹¹⁷ | وَوَيْلُنَا ¹¹⁸ |
| Yûsuf | 59. | اَوْفِي ¹¹⁹ | أَوْفِي ¹²⁰ |
| Yûsuf | 84. | اسْفَى ¹²¹ | أَسْفَى ¹²² |
| Yûsuf | 87 | تَايَسُوا ¹²³ | تَيْسُوا ¹²⁴ |
| er-Ra'd | 31. | يَايِسَ ¹²⁵ | يَيْسَ ¹²⁶ |

¹⁰⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 562; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 90

¹⁰⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 38a.

¹¹⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/426; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 63; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/314; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 89.

¹¹¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 47b.

¹¹² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 51a.

¹¹³ Dâni, *el-Mukni'*, 447; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/443; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 99; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 64.

¹¹⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 76b.

¹¹⁵ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/434; Dâni, *el-Mukni'*, 371; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 66; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 113.

¹¹⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 142a.

¹¹⁷ Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/443; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 99; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 64.

¹¹⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 155b.

¹¹⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 369; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/720.

¹²⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 164b

¹²¹ Dâni, *el-Mukni'*, 447; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/443; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 99; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 64..

¹²² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 166b.

¹²³ Dâni, *el-Mukni'*, 291.

¹²⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 166b.

¹²⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 516; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 96; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/740.

¹²⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 172a.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | |
|-------------|-----|-----------------------|-----------------------|
| el-Hicr | 4. | كتاب ¹²⁷ | كتب ¹²⁸ |
| el-İsrâ | 1. | الاقصا ¹²⁹ | الأقصي ¹³⁰ |
| el-Kehf | 23. | لشايء ¹³¹ | لشئيء ¹³² |
| el-Kehf | 16. | ويهيء ¹³³ | ويهيء ¹³⁴ |
| Meryem | 19. | لاهب ¹³⁵ | لهب ¹³⁶ |
| el-Enbiyâ | 48. | وذكر ¹³⁷ | وذكر ¹³⁸ |
| el-Mü'minûn | 44. | تتر ¹³⁹ | تثري ¹⁴⁰ |
| eş-Şuarâ | 6. | انبؤا ¹⁴¹ | انبؤا ¹⁴² |
| en-Neml | 36. | اتين ¹⁴³ | اتيني ¹⁴⁴ |
| el-Kasas | 20. | اقصا ¹⁴⁵ | أقصيا ¹⁴⁶ |
| er-Rûm | 8. | بلقايء ¹⁴⁷ | بلقأ ¹⁴⁸ |

¹²⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 252.

¹²⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 178a.

¹²⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 444; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 3/785.

¹³⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 191a.

¹³¹ Dâni, *el-Mukni'*, 353; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 2/83.

¹³² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 201b.

¹³³ Dâni, *el-Mukni'*, 385.

¹³⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 200b.

¹³⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 354; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 3/828; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 125; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 117.

¹³⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 208b.

¹³⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 520.

¹³⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 221b.

¹³⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 362; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/1023.

¹⁴⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 233b.

¹⁴¹ Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 58; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/934; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76.

¹⁴² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 248b.

¹⁴³ Dâni, *el-Mukni'*, 524; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/950.

¹⁴⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 257a.

¹⁴⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 565; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/963; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 138.

¹⁴⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 263a.

¹⁴⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 373.

¹⁴⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 173a.

| | | | |
|-----------|---------|----------------------------|----------------------------|
| el-Ahzâb | 14. | لَا تَوْهَا ¹⁴⁹ | لَا تَوْهَا ¹⁵⁰ |
| el-Fetih | 29. | سِيمَاهُمْ ¹⁵¹ | سِيمَهُمْ ¹⁵² |
| el-Fetih | 47. | أَيُّهَا ¹⁵³ | أَيُّهَا ¹⁵⁴ |
| el-Hâkka | 11. | طَعَا ¹⁵⁵ | طَعَى ¹⁵⁶ |
| en-Nâziât | 29, 46. | ضَحِيهَا ¹⁵⁷ | ضَحَاهَا ¹⁵⁸ |
| en-Nâziât | 30. | دَحِيهَا ¹⁵⁹ | دَحَاهَا ¹⁶⁰ |

Hazf konusunun ardından kaynaklarda en çok resm-i Osmânî kaidesine yer verilen *ispat* başlığı özelindeki 301 kural üzerine yapılan incelemede, 38 kelimenin kaynaklardaki bilgilere muhalif şekilde yazıldığı tespit edilmiştir. Bunların 28'inde elif (ل), 9'unda ya (ي), 1'inde de vav (و) harfinin yazıda ispat edilmesi gerektiği halde yer almadığı görülmüştür. *Hazf* kısmındaki durumun aksine *ispat* kısmında, fiil kökenli lafızların çoğunluğu teşkil ettiği, 15 kelimenin isim 23 kelimenin ise fiil olduğu saptanmıştır.

2.3. İbdal

İbdal kaynaklarda, Kur'ân harflerin değişiminin, kıyâsî hattan farklı imla edilişinin ele alındığı kısımdır. Elif (ل) ile yazılması gereken kelimenin vav (و) veya ya (ي) ile imla edilmesi, ta-i merbuta (ة) ile resmedilmesi gereken lafızların ta-i meftuha (ت) ile yazılması gibi hususiyetler bu kısım dahilindedir.¹⁶¹ Hz. Osman Mushaflarında ibdale konu olan kelime imlalarıyla TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'ın yazısının mukayesesi şu şekildedir:

¹⁴⁹ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/445; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 141.

¹⁵⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 283a.

¹⁵¹ Dâni, *el-Mukni'*, 445; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 1/69.

¹⁵² *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 349a.

¹⁵³ Dâni, *el-Mukni'*, 191; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 92; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1178; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 159.

¹⁵⁴ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 364a.

¹⁵⁵ Dâni, *el-Mukni'*, 445; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 1/69.

¹⁵⁶ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 387b.

¹⁵⁷ Dâni, *el-Mukni'*, 453; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1152.

¹⁵⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 400a.

¹⁵⁹ Dâni, *el-Mukni'*, 453; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 1265,1265; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 166.

¹⁶⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 400a.

¹⁶¹ Dâni, *el-Mukni'*, 487; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 66.

2.3.1. Elif (ا) 'in Vav (و) Olarak Yazıldığı Kelimeler

Tablo 3: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Elif (ا) 'in Vav (و) Olarak Yazıldığı Kelimeler

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Yazım |
|----------|---------|----------------------------|----------------------------------|
| el-En'âm | 52. | بالعدوة ¹⁶² | بِالْعَدَاوِ ¹⁶³ |
| el-Kehf | 28. | بالعدوة ¹⁶⁴ | بِالْعَدَاوِ ¹⁶⁵ |

2.3.2. Hâ-i Te'nîs (ة) 'lerin Yazımı

Tablo 4: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Hâ-i Te'nîs (ة) 'lerin Yazımı

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Yazım |
|----------|---------|-----------------------------|----------------------------------|
| el-Enfâl | 38. | سنت ¹⁶⁶ | سِنَّة ¹⁶⁷ |
| Hûd | 86. | بقيت ¹⁶⁸ | بَقِيَّة ¹⁶⁹ |
| en-Nahl | 114. | وَبِنِعْمَتِ ¹⁷⁰ | وَبِنِعْمَةٍ ¹⁷¹ |
| el-Kasas | 9. | فرت ¹⁷² | فُرَّة ¹⁷³ |
| er-Rûm | 30. | فطرت ¹⁷⁴ | فِطْرَةٌ ¹⁷⁵ |

¹⁶² Dâni, *el-Mukni'*, 399; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/485; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 102.

¹⁶³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 91a.

¹⁶⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 399; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/485; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 102.

¹⁶⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 201b.

¹⁶⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 490; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 36; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/600; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 110.

¹⁶⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 123b.

¹⁶⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 498; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 39; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/696; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 115.

¹⁶⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 157a.

¹⁷⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 489; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 35; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/270; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 86.

¹⁷¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 190a.

¹⁷² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/443; Dâni, *el-Mukni'*, 497; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 37; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/273; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 91.

¹⁷³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 261a.

¹⁷⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/444; Dâni, *el-Mukni'*, 501; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 39; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/988; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 140.

¹⁷⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 275a.

| | | | |
|----------|-----|----------------------|---------------------------|
| Lokmân | 31. | بنعمت ¹⁷⁶ | بِنِعْمَةٍ ¹⁷⁷ |
| et-Tûr | 29. | بنعمت ¹⁷⁸ | بِنِعْمَةٍ ¹⁷⁹ |
| el-Vâkıa | 89. | وجنت ¹⁸⁰ | وَجَنَّةٍ ¹⁸¹ |

Elif (ا) 'in vav (و) veya (ي) sûretlerinde yazılması, ha-i tenislerin (هـ) yazımı, muhtelif bazı kelimelerin imla özelliklerine yer verilen *ibdal* başlığı altında; ha-i tenislerin yazımı hususunda 8, elif (ا) 'in vav (و) sûretinde yazımı konusunda 2 kelimedede ıstılâhî hatta muhalif imla görülmüştür. Elif (ا) 'in vav (و) sûretinde yazımı başlığındaki 2 yerde “بالغدوة” kelimesi; ha-i tenislerin yazımındaki 3 yerde “بنعمت”, 5 yerde ise muhtelif kelimelerin *resme* muhalif imlası söz konusudur.

2.4. Kelimelerin Maktu'/Mevsûl Yazımı

Hatt-ı İstılâhî'de, iki ayrı kelime mevsul, bitişik yazıldığı gibi bazen de aslına uygun olarak¹⁸² maktu, ayrı şekilde yazıda gösterilmiştir. Lafızların ayrı/bitişik yazılması resm-i mushaf eserlerinde, “maktu'/mevsûl yazım” kısmında incelenmiştir.¹⁸³ Bu kısım dahilindeki kaidelerin TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'ta yazımı 2 ayrı başlık altında aşağıdaki şekildedir.

2.4.1. Kelimelerin Maktu' Yazımı

Tablo 5: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Maktu' Yazıma Konu Olan Kelimeler

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Yazım |
|----------|---------|----------------------------|----------------------------------|
| el-En'âm | 165. | في ما ¹⁸⁴ | فِيْمَا ¹⁸⁵ |

¹⁷⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 489; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 35; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/270; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 86.

¹⁷⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 279b.

¹⁷⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 489; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 35; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/270; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 86.

¹⁷⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 356b.

¹⁸⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/454; Dâni, *el-Mukni'*, 498; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 39; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1184; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 159.

¹⁸¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 365b.

¹⁸² İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 93.

¹⁸³ bk. Dâni, *el-Mukni'*, 459.

¹⁸⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 470; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/197.

¹⁸⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 101b.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | |
|-----------|------|-----------------------|----------------------------|
| el-A'râf | 169. | ان لا ¹⁸⁶ | آلا ¹⁸⁷ |
| Meryem | 31. | اين ما ¹⁸⁸ | أَيْنَمَا ¹⁸⁹ |
| el-Hac | 26. | ان لا ¹⁹⁰ | آلا ¹⁹¹ |
| el-Hac | 62. | وان ما ¹⁹² | وَأَيْنَمَا ¹⁹³ |
| er-Rûm | 28. | في ما ¹⁹⁴ | فَيْمَا ¹⁹⁵ |
| Yâsîn | 60. | ان لا ¹⁹⁶ | آلا ¹⁹⁷ |
| es-Sâffât | 11. | ام من ¹⁹⁸ | أَمِنْ ¹⁹⁹ |
| ez-Zümer | 3. | في ما ²⁰⁰ | فَيْمَا ²⁰¹ |
| el-Mü'min | 16. | يوم هم ²⁰² | يَوْمَهُمْ ²⁰³ |

- ¹⁸⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 459; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 42; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/554; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 107.
- ¹⁸⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 117a.
- ¹⁸⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 519; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/831.
- ¹⁸⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 209a.
- ¹⁹⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 460; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 42; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/554; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 107.
- ¹⁹¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 227a.
- ¹⁹² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/441; Dâni, *el-Mukni'*, 475; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/993; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 130.
- ¹⁹³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 230a.
- ¹⁹⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 471; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 48; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/986; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 89; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 87.
- ¹⁹⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 274b.
- ¹⁹⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 460; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 42; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/554; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 107.
- ¹⁹⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 298a.
- ¹⁹⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/429; Dâni, *el-Mukni'*, 468; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 97.
- ¹⁹⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 299a.
- ²⁰⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 471; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 48; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/297; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 89; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 87.
- ²⁰¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 307a.
- ²⁰² Dâni, *el-Mukni'*, 481; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1067; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 91; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 148.
- ²⁰³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 315b.

| | | | |
|----------|-----|----------------------|-----------------------|
| el-Vâkıa | 61. | في ما ²⁰⁴ | فِيمَا ²⁰⁵ |
| el-Kalem | 24. | ان لا ²⁰⁶ | أَلَا ²⁰⁷ |

2.4.2. Kelimelerin Mevsûl Yazımı

Tablo 6: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Mevsûl Yazıma Konu Olan Kelimeler

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Yazım |
|------------|---------|----------------------------|----------------------------------|
| el-Kehf | 48. | ال ²⁰⁸ | أَنَّ ²⁰⁹ |
| Tâhâ | 94. | بينم ²¹⁰ | بِأَنَّ ²¹¹ |
| el-Enbiyâ | 102. | في ما ²¹² | فِيمَا ²¹³ |
| el-Ahzâb | 50. | لكيلا ²¹⁴ | لِكَيْ ²¹⁵ |
| el-Kiyâmet | 3. | ال ²¹⁶ | أَنَّ ²¹⁷ |

Âyetlerdeki bazı kelimelerin ayrı/bitişik yazımı konusundaki 106 kaide üzerine yapılan inceleme neticesinde, 12 kelimenin maktu yazılması gerekirken bitişik, 5 kelimenin ise mevsul yazılması gerekirken ayrı imla edildiği saptanmıştır. Her iki başlık altında da “ما” ve “أن”

²⁰⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 471; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 48; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/298; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 87; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 49.

²⁰⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 364b.

²⁰⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 460; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 42; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/554; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 107.

²⁰⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 386a.

²⁰⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 466; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 43; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/810; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 123.

²⁰⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 203b.

²¹⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 483; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 47; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/576; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 108.

²¹¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 216b.

²¹² Dâni, *el-Mukni'*, 470; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 122; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/197.

²¹³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 224b.

²¹⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/444; Dâni, *el-Mukni'*, 480; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 45; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1004; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 90; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 142.

²¹⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 286a.

²¹⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 466; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 43; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/810; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 123; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 88.

²¹⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 395a.

kelimelerinin bitişik/ayrı yazımında aykırılık sayı olarak öne çıkmakta, bunun yanında diğer bazı özel lafızların da *resm* kaidelerine muhalif imlayla yazıldıkları görülebilmektedir.

2.5. Hemze

Kıraat farklılıkları konusunda geniş yeri olan hemze, resm-i mushaf ilminde de önemli başlıklar arasındadır. İlk dönemlerde imla edilen mushaflarda, hemzenin resmedilmediği bilgisi kaynaklarda zikredilmekte, “kırık hemze” olarak nitelendirilen hemzelerin Halil b. Ahmed (ö. 175/791) tarafından icad edildiği ifade edilmektedir.²¹⁸ Her ne kadar Halil b. Ahmed’in ortaya koyduğu biçimde hemze bulunmasa da Hz. Osman mushaflarında hemzeye delalet eder mahiyette harflerin yazıldığı bilinmektedir: Kelime sonunda gelen hemze, önceki harfin harekesine uygun olarak bazen elif (ا) ile yazılabilirken, çoğunlukla vav (و) ve ya (ي) harfleriyle imla edilmiştir.²¹⁹ Bu husustaki yazım özellikleri, resm-i mushaf kaynaklarında hemze başlığı altında ele alınmıştır.

Hemzeye delalet eden harflerin Mushaf’ta bulunup bulunmadığı veya ne şekilde imla edildiği hususu mukayeseli şekilde bu kısımda ele alınacaktır.

2.5.1. Hemzenin Vav (و) Sûretinde Yazıldığı Kelimeler

Tablo 7: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf’ta Hemzenin Vav (و) Sûretinde Yazımı

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf’a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf’ta Yazım |
|----------|---------|----------------------------|----------------------------------|
| el-En’âm | 94. | شُرْكُوا ²²⁰ | شُرْكَا ²²¹ |
| Hûd | 87. | نَشْرُوا ²²² | نَشْرَا ²²³ |
| Yûsuf | 43. | لِلرِّيَا ²²⁴ | لِلرِّيَا ²²⁵ |

²¹⁸ bk. Mesut Okumuş, “Kur’ân İmlâsının Gelişim Süreci Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/17 (2010/1), 16.

²¹⁹ Dâni, *el-Mukni*, 419.

²²⁰ Dâni, *el-Mukni*, 411; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi’l-emsâr*, 58; Ebu Dâvud, *Muhtasaru’t-tebyîn*, 2/503; Kirmânî, *Hattü’l-mesâhif*, 103.

²²¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 95a.

²²² Dâni, *el-Mukni*, 414; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi’l-emsâr*, 59; Ebu Dâvud, *Muhtasaru’t-tebyîn*, 3/697; Kirmânî, *Hattü’l-mesâhif*, 116.

²²³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 157a.

²²⁴ Dâni, *el-Mukni*, 331.

²²⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 163a.

| | | | |
|-------------|-----|------------------------|-------------------------|
| İbrâhîm | 21. | الضعفوا ²²⁶ | الضعفوا ²²⁷ |
| el-Mü'minûn | 24. | الملأوا ²²⁸ | المألا ²²⁹ |
| eş-Şuarâ | 6. | انبؤا ²³⁰ | انبا ²³¹ |
| er-Rûm | 13. | شفعوا ²³² | شُفَعُوا ²³³ |
| Sâd | 67. | نبؤا ²³⁴ | نبا ²³⁵ |
| el-Mü'min | 50. | دعوا ²³⁶ | دُعا ²³⁷ |
| eş-Şûrâ | 21. | شركوا ²³⁸ | شُرِكَا ²³⁹ |
| eş-Şûrâ | 40. | جزوا ²⁴⁰ | جزا ²⁴¹ |
| el-Kiyâmet | 13. | ينبؤا ²⁴² | يُنْبَأُ ²⁴³ |

2.5.2. Hemzenin Ya (ي) Sûretinde Yazıldığı Kelimeler

Tablo 8: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Hemzenin Ya (ي) Sûretinde Yazımı

| Sûre Adı | Âyet No | Resm-i Mushaf'a Göre Yazım | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'ta Yazım |
|----------|---------|----------------------------|----------------------------------|
|----------|---------|----------------------------|----------------------------------|

²²⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 414; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 3/749.

²²⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 175a.

²²⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 407; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 3/543.

²²⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 232a.

²³⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 412; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 58; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/934; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76.

²³¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 248b.

²³² Dâni, *el-Mukni'*, 415; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 65; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/986; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 139.

²³³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 273b.

²³⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 404.

²³⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 306b.

²³⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 415; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 59; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/1075; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 149; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 83.

²³⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 318b.

²³⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 411; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 58; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 3/503; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 103.

²³⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 328a.

²⁴⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 410.

²⁴¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 329b.

²⁴² Dâni, *el-Mukni'*, 406; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyin*, 4/1244.

²⁴³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 395b.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | |
|---------|------|----------------------|----------------------|
| Yûsuf | 36. | نبينا ²⁴⁴ | نبينا ²⁴⁵ |
| el-Kehf | 10. | وهي ²⁴⁶ | وهي ²⁴⁷ |
| el-Kehf | 16. | ويهي | ويهي ²⁴⁸ |
| Tâhâ | 130. | انا ²⁴⁹ | انا ²⁵⁰ |

İlgili kaynaklardaki *hemze* başlığı altında yer verilen 102 kaide bağlamında, TMSK E.H. 2 nr. mushaftaki 12 kelimenin vav (و) sûretinde yazım, 4 kelimenin ya (ي) sûretinde yazım hususunda resm-i mushaf kaidelerine mutabakat sağlamadığı görülmüştür. Kelime ortasında hemze bulunması gereken “للرويا” ve “نبينا” kelimeleriyle kelime sonunda hemze yer alması icap eden diğer lafızlarda hemzenin hazf edildiği görülmüştür.

2.6. Mesâhif-i Emsâr'ın Gönderildiği Beldelere Göre Farklılık Arz Eden Yazım Özellikleri

H. Osman'ın hilafet devrinde, Zeyd b. Sabit'in riyaset ettiği komisyon marifetiyle istinsah edilen muhtelif sayıdaki mushaflar (Mesâhif), beraberinde kurra sahabilerle birlikte dönemin belli merkezlerine (Emsâr) gönderilmiştir. Kaynaklarda, farklı beldelere gönderildiği bilinen bu Mushaflarda hangi kelimelerin yazımda ayrıştığına dair hususiyetlere yer verilmiştir.²⁵¹ Makalenin bu kısmında, başta Medine olmak üzere, Mekke, Basra, Şam ve Kûfe şehirlerine gönderilen mushaflara ait yazım özellikleri, TMSK E. H. 2 nr. Mushaf ile karşılaştırılmak sûretiyle Mushaf'ın bölgesi tespit edilmeye gayret edilecektir.

Tablo 9: TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf'taki Kelimelerin Mesâhif-i Emsâr ile Mukayesesi

| Sûre Adı | Âyet No | Medine Mushafı | Mekke Mushafı | Basra Mushafı | Şam Mushafı | Kûfe Mushafı | TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf |
|-----------|---------|------------------------|---------------|---------------|-------------|--------------|-------------------------|
| el-Bakara | 116. | قَالُوا ²⁵² | وقالوا | وقالوا | قالوا | وقالوا | وقالوا ²⁵³ |

²⁴⁴ TİEM 458/148b.

²⁴⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 163b.

²⁴⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 420.

²⁴⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 200a.

²⁴⁸ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 315b.

²⁴⁹ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/439; Dâni, *el-Mukni'*, 372; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 66; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/855; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 127.

²⁵⁰ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 218b.

²⁵¹ Dâni, *el-Mukni'*, 537.

²⁵² Dâni, *el-Mukni'*, 571; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/202; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 80.

²⁵³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 13b.

| | | | | | | | |
|------------|------|------------------------|----------|----------|---------|----------|------------------------|
| el-Bakara | 132. | ²⁵⁴ واوصى | ووصى | ووصى | واوصى | ووصى | ²⁵⁵ واوصى |
| el-Bakara | 234. | ²⁵⁶ فيما | في ما | في ما | في ما | في ما | ²⁵⁷ فيما |
| Âl-i İmrân | 133. | ²⁵⁸ سارعوا | و سارعوا | و سارعوا | سارعوا | و سارعوا | ²⁵⁹ سارعوا |
| Âl-i İmrân | 184. | ²⁶⁰ والزبر | والزبر | والزبر | وبالزبر | والزبر | ²⁶¹ والزبر |
| en-Nisa | 66. | ²⁶² قليل | قليل | قليل | قليلًا | قليل | ²⁶³ قليل |
| el-Mâide | 53. | ²⁶⁴ يقول | يقول | ويقول | يقول | ويقول | ²⁶⁵ ويقول |
| el-Mâide | 54. | ²⁶⁶ يرتدد | يرتد | يرتد | يرتدد | يرتد | ²⁶⁷ يرتدد |
| el-En'âm | 32. | ²⁶⁸ وللدار | وللدار | وللدار | ولدار | وللدار | ²⁶⁹ وللدار |
| el-En'âm | 63. | ²⁷⁰ انجيتنا | انجيتنا | انجيتنا | انجيتنا | انجينا | ²⁷¹ انجيتنا |

²⁵⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/245; Dâni, *el-Mukni'*, 571; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 97; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/210; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, s.81.

²⁵⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 14b.

²⁵⁶ Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 48; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/297; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 87; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 89.

²⁵⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 27b.

²⁵⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/571; Dâni, *el-Mukni'*, 272; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 97; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/366; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 92.

²⁵⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 47b.

²⁶⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/267; Dâni, *el-Mukni'*, 572; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 97; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/385; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 94.

²⁶¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 52b.

²⁶² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/268; Dâni, *el-Mukni'*, 572; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/404; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 96.

²⁶³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 61b.

²⁶⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/268; Dâni, *el-Mukni'*, 574; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/448; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 100.

²⁶⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 79b.

²⁶⁶ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/268; Dâni, *el-Mukni'*, 576; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 100.

²⁶⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 79b.

²⁶⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/268; Dâni, *el-Mukni'*, 576; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/478; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 101.

²⁶⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 89a.

²⁷⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/254; Dâni, *el-Mukni'*, 541; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/489; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 102.

²⁷¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 92a.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | | | | | |
|----------|------|--------------------------|-----------|-----------|-----------|-----------|--------------------------|
| el-En'âm | 65. | انجينا ²⁷² | انجينا | انجينا | انجينا | انجيتنا | انجيتنا ²⁷³ |
| el-En'âm | 137. | شركاؤهم ²⁷⁴ | شركاؤهم | شركاؤهم | شركيهم | شركاؤهم | شركاؤهم ²⁷⁵ |
| el-En'âm | 145. | فيما ²⁷⁶ | في ما | في ما | في ما | في ما | فيما ²⁷⁷ |
| el-A'râf | 3. | تذكرون ²⁷⁸ | تذكرون | تذكرون | يتذكرون | تذكرون | تذكرون ²⁷⁹ |
| el-A'râf | 38. | كلما ²⁸⁰ | كل ما | كل ما | كل ما | كل ما | كلما ²⁸¹ |
| el-A'râf | 43. | وما كنا ²⁸² | وما كنا | وما كنا | ما كنا | وما كنا | وما كنا ²⁸³ |
| el-A'râf | 75. | قال ²⁸⁴ | قال | قال | وقال | قال | قال ²⁸⁵ |
| el-A'râf | 141. | انجيناكم ²⁸⁶ | انجيناكم | انجيناكم | انجياكم | انجيناكم | انجيناكم ²⁸⁷ |
| et-Tevbe | 47. | ولا وضعوا ²⁸⁸ | ولا وضعوا | ولا وضعوا | ولا وضعوا | ولا وضعوا | ولا وضعوا ²⁸⁹ |

²⁷² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/254; Dâni, *el-Mukni'*, 541; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/489; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 102.

²⁷³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 92a.

²⁷⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/269; Dâni, *el-Mukni'*, 577; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/518; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 105.

²⁷⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 99a.

²⁷⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 470; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 48; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/297; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 87; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 105.

²⁷⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 99b.

²⁷⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/269; Dâni, *el-Mukni'*, 578; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/530; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 106.

²⁷⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 102a.

²⁸⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 541; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 47; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/410; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 97; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 97.

²⁸¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 104b.

²⁸² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/269; Dâni, *el-Mukni'*, 578; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/541; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 106.

²⁸³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 105a.

²⁸⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/270; Dâni, *el-Mukni'*, 578; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 98; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/549; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 106.

²⁸⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 108b.

²⁸⁶ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/270; Dâni, *el-Mukni'*, 578; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 99; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 108.

²⁸⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 113b.

²⁸⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 543; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 83.

²⁸⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 132a.

| | | | | | | | |
|-----------|------|-----------------------------|----------------|----------------|--------------|----------------|-------------------------------|
| et-Tevbe | 100. | ²⁹⁰ تجري تحتها | تجري من تحتها | تجري تحتها | تجري تحتها | تجري تحتها | ²⁹¹ تجري تحتها |
| et-Tevbe | 107. | ²⁹² الذين اتخذوا | و الذين اتخذوا | و الذين اتخذوا | الذين اتخذوا | و الذين اتخذوا | ²⁹³ و الذين اتخذوا |
| Yûnus | 22. | ²⁹⁴ يسيركم | يسيركم | يسيركم | ينشركم | يسيركم | ²⁹⁵ يسيركم |
| Yûsuf | 54. | ²⁹⁶ ائتوني | ائتوني | ائتوني | ائتوني | ائتوني | ²⁹⁷ ائتوني |
| el-İsrâ | 93. | ²⁹⁸ قل | قال | قل | قال | قل | ²⁹⁹ قل |
| el-Kehf | 36. | ³⁰⁰ منهما | منهما | منها | منهما | منها | ³⁰¹ منهما |
| el-Kehf | 77. | ³⁰² لتخذت | لتخذت | لتخذت | للتخذت | لتخذت | ³⁰³ لتخذت |
| el-Kehf | 95. | ³⁰⁴ مكني | مكنني | مكني | مكني | مكني | ³⁰⁵ مكني |
| el-Enbiyâ | 4. | ³⁰⁶ قل | قل | قل | قل | قال | ³⁰⁷ قل |
| el-Enbiyâ | 30. | ³⁰⁸ اولم ير | الم ير | اولم ير | اولم ير | اولم ير | ³⁰⁹ اولم ير |

²⁹⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 580; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 99; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/636; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 111.

²⁹¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 137b.

²⁹² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/271; Dâni, *el-Mukni'*, 579; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 99; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/639; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 112.

²⁹³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 138a.

²⁹⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/580; Dâni, *el-Mukni'*, 276; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 99; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 113; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 108.

²⁹⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 142b.

²⁹⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 602.

²⁹⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 163b.

²⁹⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 581; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 99; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/795; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 122.

²⁹⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 198a.

³⁰⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/271; Dâni, *el-Mukni'*, 581; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 99; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/807; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 122.

³⁰¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 202b.

³⁰² Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 124.

³⁰³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 205b.

³⁰⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 581; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 3/821; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 125; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 116.

³⁰⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 206b.

³⁰⁶ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, C.256; Dâni, *el-Mukni'*, 547; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/257; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 127.

³⁰⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 219a.

³⁰⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 582; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 100; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 127.

³⁰⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 220b.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | | | | | |
|-------------|--------------|------------------------|---------|---------|---------|---------|------------------------|
| el-Mü'minûn | 87. 89 | الله ³¹⁰ | الله | الله | الله | الله | الله ³¹¹ |
| el-Mü'minûn | 112, 114. | قل ³¹² | قل | قل | قل | قال | قال ³¹³ |
| en-Nûr | 37. | وايتا ³¹⁴ | وايتاي | وايتاي | وايتاي | وايتاي | وايتا ³¹⁵ |
| el-Furkan | 25. | ونزل ³¹⁶ | ونزل | ونزل | ونزل | ونزل | ونزل ³¹⁷ |
| eş-Şuarâ | 92. | اين ما ³¹⁸ | اينما | اينما | اينما | اينما | اينما ³¹⁹ |
| eş-Şuarâ | 217. | فتوكل ³²⁰ | وتوكل | وتوكل | وتوكل | وتوكل | فتوكل ³²¹ |
| en-Neml | 21. | ليأتيني ³²² | ليأتيني | ليأتيني | ليأتيني | ليأتيني | ليأتيني ³²³ |
| el-Kasas | 37. | وقال ³²⁴ | قال | وقال | وقال | وقال | وقال ³²⁵ |
| er-Rûm | 9. | مما ³²⁶ | من ما | من ما | من ما | من ما | مما ³²⁷ |
| el-Ahzâb | 20. | يسلون ³²⁸ | يسالون | يسالون | يسالون | يسالون | يسلون ³²⁹ |

³¹⁰ Dâni, *el-Mukni'*, 550; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 103; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/896.

³¹¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 235b.

³¹² Dâni, *el-Mukni'*, 538.

³¹³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 236b.

³¹⁴ Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 133.

³¹⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 240b.

³¹⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 584; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 100; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/912; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 133.

³¹⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 245b.

³¹⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 472; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 46; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/199; İbn Vesîk, *el-Câmi'*, 91; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 80.

³¹⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 251a.

³²⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/255; Dâni, *el-Mukni'*, 585; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/940; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 135.

³²¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 254b.

³²² Dâni, *el-Mukni'*, 585; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 100; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/944; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 76.

³²³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 256b.

³²⁴ Dâni, *el-Mukni'*, 586; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 100; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/967; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 138.

³²⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 264a.

³²⁶ Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 43; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/73; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 95.

³²⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 273b.

³²⁸ Dâni, *el-Mukni'*, 356; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1000; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 141.

³²⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 283b.

| | | | | | | | |
|-----------|-----|--------------------------|-----------|-----------|----------|-----------|-------------------------|
| Sebe' | 48. | ³³⁰ علم | علام | علام | علام | علام | علام ³³¹ |
| Yâsîn | 35. | ³³² عملته | عملته | عملته | عملته | عملت | عملته ³³³ |
| ez-Zümer | 64. | ³³⁴ تأمروني | تأمروني | تأمروني | تأمروني | تأمروني | تأمروني ³³⁵ |
| el-Mü'min | 21. | ³³⁶ منهم | منهم | منهم | منكم | منهم | منهم ³³⁷ |
| el-Mü'min | 26. | ³³⁸ اوان يظهر | اوان يظهر | اوان يظهر | وان يظهر | اوان يظهر | وان يظهر ³³⁹ |
| eş-Şûrâ | 30. | ³⁴⁰ بما كسبت | فيما كسبت | فيما كسبت | بما كسبت | فيما كسبت | بما كسبت ³⁴¹ |
| ez-Zuhruf | 3. | ³⁴² قرنا | قرنا | قرنا | قرنا | قرانا | قرانا ³⁴³ |
| ez-Zuhruf | 8. | ³⁴⁴ ومضى | ومضا | ومضا | ومضا | ومضا | ومضا ³⁴⁵ |
| ez-Zuhruf | 24. | ³⁴⁶ قل | قل | قل | قال | قل | قل ³⁴⁷ |
| ez-Zuhruf | 68. | ³⁴⁸ عبادي | عباد | عباد | عبادي | عباد | عبادي ³⁴⁹ |

³³⁰ Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 142.

³³¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 292a.

³³² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/554; Dâni, *el-Mukni'*, 279; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1025; İbn Vesîk, *el-Câmîc*, 49; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 143.

³³³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 296b.

³³⁴ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/273; Dâni, *el-Mukni'*, 586; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1063; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 147.

³³⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 313a.

³³⁶ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/273; Dâni, *el-Mukni'*, 587; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1069; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 148.

³³⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 316a.

³³⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/274; Dâni, *el-Mukni'*, 587; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1071; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 148.

³³⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 316b.

³⁴⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/274; Dâni, *el-Mukni'*, 588; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1094; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 150.

³⁴¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 328b.

³⁴² Dâni, *el-Mukni'*, 248.

³⁴³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 330b.

³⁴⁴ Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 151.

³⁴⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 331a.

³⁴⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 604; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 151.

³⁴⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 331b.

³⁴⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/274; Dâni, *el-Mukni'*, 588; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1105; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 152.

³⁴⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 334a.

Resm-i Osmânî Kâideleri Bağlamında TMSK E. H. 2 Nr. Mushaf

| | | | | | | | |
|------------|-----|-------------------------------|-------------------|-------------------|----------------|-------------------|----------------------------------|
| ez-Zuhruf | 71. | تشتيه ³⁵⁰ | تشتهي | تشتهي | تشتهيه | تشتهي | تشتهيه ³⁵¹ |
| el-Ahkâf | 15. | حسنا ³⁵² | حسنا | حسنا | حسنا | احسانا | حسنا ³⁵³ |
| Muhammed | 18 | تأتيهم ³⁵⁴ | تأتهم | تأتيهم | تأتيهم | تأتهم | تأتيهم ³⁵⁵ |
| er-Rahmân | 12. | ذو ³⁵⁶ | ذو | ذو | ذُا | ذو | ذو ³⁵⁷ |
| er-Rahmân | 78. | ذي ³⁵⁸ | ذي | ذي | ذو | ذي | ذي ³⁵⁹ |
| el-Hadîd | 10. | وكلا ³⁶⁰ | وكلا | وكلا | وكل | وكلا | وكلا ³⁶¹ |
| el-Hadîd | 24. | فان الله الغني ³⁶² | فان الله هو الغني | فان الله هو الغني | فان الله الغني | فان الله هو الغني | فان الله هو الغني ³⁶³ |
| Nûh | 7. | كلما ³⁶⁴ | كل ما | كل ما | كل ما | كل ما | كلما ³⁶⁵ |
| el-İnfitar | 11. | كتبين ³⁶⁶ | كتبين | كتبين | كتبين | كاتبين | كاتبين ³⁶⁷ |

³⁵⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/274; Dâni, *el-Mukni'*, 589; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1106; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 152.

³⁵¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 334b.

³⁵² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/278; Dâni, *el-Mukni'*, 556; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 101; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 153.

³⁵³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 341a.

³⁵⁴ Tayyar Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, 361.

³⁵⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 344b.

³⁵⁶ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/274; Dâni, *el-Mukni'*, 591; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 102; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1165; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 158.

³⁵⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 361b.

³⁵⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/275; Dâni, *el-Mukni'*, 592; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 102; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1174; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 158.

³⁵⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 363a.

³⁶⁰ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/275; Dâni, *el-Mukni'*, 592; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 102; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1186; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 159.

³⁶¹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 366b.

³⁶² İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/275; Dâni, *el-Mukni'*, 592; Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 102; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 4/1186; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 159.

³⁶³ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 368a.

³⁶⁴ Mehdevî, *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*, 47; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 2/41; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, 97.

³⁶⁵ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 390a.

³⁶⁶ Dâni, *el-Mukni'*, 271.

³⁶⁷ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 402a.

| | | | | | | | |
|---------|-----|-------------------------|----------|----------|----------|----------|-------------------------|
| eş-Şems | 15. | ³⁶⁸ فلا يخاف | ولا يخاف | ولا يخاف | فلا يخاف | ولا يخاف | فلا يخاف ³⁶⁹ |
|---------|-----|-------------------------|----------|----------|----------|----------|-------------------------|

Sonuç

Resm-i mushaf ilmine kaynaklık eden eserlerde, 768'i *hazf*, 301'i *ispat*, 92'si *ibdal*, 102'si *hemze*, 106'sı *maktu'/mevsûl kelimelerin yazımı*, 59'u ise *Mesâhif-i Emsâr'ın gönderildiği beldelelere göre farklılık arz eden yazım farklılıkları* başlıkları özelinde toplam 1406 kaide/kelime tespit edilmiştir.

En çok kaidenin yer aldığı *hazf* konusunda, 768 kelimenin TMSK E.H. 2 nr. Mushaf üzerindeki yazımı incelenmiştir. 56 farklı sûrede, 231'i elif (ل)'in *hazfi*, 6'sı ya (ي)'nin *hazfi* 1'i de vav (و)'ın *hazfi* bahsinde toplam 238 kelimenin zikredilen kaidelere uygun yazılmadığı, yazıda bu harflerin mevcut olduğu görülmüştür.

İspat konusundaki 301 kural özelinde yapılan tetkikte, 25 ayrı sûrede, 28 yerde elif (ل) harfi, 9 yerde ya (ي) harfi, 1 yerde de vav (و) harfinin yazıda gösterilmesi gerekirken yazılmadığı tespit edilmiştir.

İbdal başlığında yer verilen 92 kelimenin Mushaf'taki yazımı incelendiğinde, 10 ayrı sûredeki 10 kelimenin kurallara aykırı yazıldığı; kelimelerin *maktu'/mevsûl* yazılması konusundaki 106 kayda göre; 11 farklı sûredeki 12 kelimedede ayrı yazılması gerekirken bitişik, 5 sûredeki 5 kelimedede de bitişik yazılması gerekirken ayrı yazıldığı görülmüştür. Hemze kısmında da 13 sûredeki 16 kelimenin vav (و) sûretinde yazılması gerekirken ya (ي) veya elif (ل) ile imla edildiği; ya (ي) sûretinde var olması gerekirken yazılmadığı saptanmıştır. Resm-i Osmânî kaidelerinin temerküz ettiği bu beş başlık özelinde TMSK E. H. 2 nr. mushafın, toplam 319 kelimedede resm-i mushaf kaidelerine muhalif yazım ihtiva ettiği neticesine varılmıştır.

H. Osman'ın hilafetinde gerçekleştirilen istinsah faaliyeti neticesinde dönemin belli merkezlerine gönderilen mushafların yazım özelliklerine dair toplam 59 lafzın imlası TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'la mukayese edilmiştir: 46 kelimenin Medine, 30 kelimenin Mekke, 35 kelimenin Basra, 24 kelimenin Şam, 34 kelimenin ise Kûfe'ye gönderilen mushafın yazım özellikleri ile mutabakat sağladığı görülmüştür. Buna göre TMSK E. H. 2 nr. Mushaf'ın H. Osman'ın Medine'de bıraktığı Mushaf nüshasına uyum ile imla edildiği; Medine bölgesine ait bir mushaf olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

³⁶⁸ İbn Ebî Dâvud, *Kitâbü'l-Mesâhif*, 1/275; Dâni, *el-Mukni*, 593; Ebu Dâvud, *Muhtasaru't-tebyîn*, 5/1301; Kirmânî, *Hattü'l-mesâhif*, s.169.

³⁶⁹ *Mushaf* (TMSK, E. H., 2), 408b.

Hem hattı hem mevcut envanter bilgileri dikkate alındığında Mushaf'ın en erken H 2. asra ait olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu da Mushaf'ın Hz. Ali'den sonra yazıldığı, ona ait olamayacağı sonucuna götürmektedir ki Hz. Ali'ye nispet edilen mushafın özellikleriyle alakalı tarafımızca sürdürülmekte olan bir çalışmadaki bulgular da bu kanaati desteklemektedir.

Her bir kelimesi tetkik edilen bu kadim mushafın bugün elimizdeki mevcut mushafların âyet ve sûre tertibiyle tam mutabakat arz ettiğine dair tespit, Kur'ân'ın günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramaksızın geldiğini bir kez daha kanıtlaması bakımından ulaşılan en önemli sonuçlardandır.

Resm-i mushaf kaidelerine tam mutabakat içinde yazılan kadim bir mushafın bugüne kadar görülmediği bilinmektedir. Zira üzerine kısmî de olsa inceleme yapılmış bütün erken dönem mushaflarda az ya da çok kurallara aykırı yazımın mevcudiyeti tespit edilmiştir. Ancak sayının bu kadar çok olması (319 kelime), şimdiye kadar tamamlanan çalışmalarda elde edilmiş bir sonuç değildir.

Erken dönem olduğunda şüphe olmayan bu mushaf ve benzer nitelikteki mushafların kaynak eserlerde yer verilen resm-i mushaf kaidelerine uyumsuz yazılması, kaidelerin ne kadar sağlıklı olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Bu durumda resm-i mushaf mefhumunu yeniden tanımlamak, sınırlarını yalnız mevcut kaynaklara göre değil üzerine çalışılan, çalışılacak olan mushafların yazımını da esas almak sûretiyle belirlemek, daha ilmi bir yaklaşım olarak görünmektedir. Bu sonuca erişebilmek için de araştırmacılara, erken dönem mushaflar konusunda daha fazla mesai yapma vazifesi düşmektedir.

Kaynakça

- Altıkulaç, Tayyar. *Günümüze Ulaşan Mesahif-i Kadime*. İstanbul: IRCICA Yayınları, 2015.
- Altıkulaç, Tayyar. *Hz. Ali'ye Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif (San'a Nüshası)*. İstanbul: IRCICA Yayınları, 2011.
- Altıkulaç, Tayyar. *Hz. Osman'a İzafe Edilen Mushaf-ı Şerif (Türk ve İslam Eserleri Nüshası)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007.
- Altıkulaç, Tayyar. *Hz. Osman'a İzafe Edilen Mushaf-ı Şerif (Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası)*. İstanbul: IRCICA Yayınları, 2007.
- Altıkulaç, Tayyar. *Hz. Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif (Kahire el-Meşhedü'l- Huseyni Nüshası)*. İstanbul: IRCICA Yayınları, 2009.
- Altıkulaç, Tayyar. *Mushaf-ı Şerif (Bibliothèque Nationale, Paris)*. İstanbul: IRCICA Yayınları, 2011.
- Altıkulaç, Tayyar. *Mushaf-ı Şerif (Tübingen nüshası)*. İstanbul: IRCICA Yayınları, 2011.
- Cankurt, Fatih. *Hz. Ali Mushafı*. Ankara: Fecr Yayınları, 2021.
- Cankurt, Fatih. "Resm-i Mushaf Kaideleri Açısından TMSK E. H. 29 Envanter Numaralı Mushaf". *9th International Conference on Social Sciences and Humanities, March 19-20, 2022, Burdur- Turkey*. 450-456.
- Dânî, Ebu Amr Osman b. Said. *el-Muhkem fi nakt'il-mesâhif*. thk. İzzet Hasan. Dımaşk: Daru'l-Fikr, 1997.
- Dânî, Ebu Amr Osman b. Said. *el-Mukni' fi marifeti mersûmi mesahifi ehli'l-emsâr*. thk. Hatim Salih ed-Damin. Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiye, 2011.
- Ebu Şâme, Abdurrahman b. İsmail el-Makdisî. *el-Mürşidü'l-vecîz*. nşr. Tayyar Altıkulaç. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Basım, 1986.
- Ebu Dâvud, Suleyman b. Necah. *Muhtasaru't-tebyîn li hecêi't-tenzîl*. thk: Ahmet Şarşal. Medine: Melik Fahd Mushaf Matbaası, 2002.
- Harrâz, Muhammed b. Muhammed eş-Şerisi. *Mevridü'z-zaman fi resmi'l-Kur'an*. thk. Eşref Muhammed Fuad. b.y.: Mektebetu'l-İmami'l-Buhari, 2006.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fi'l-krââti'l-aşr*. Mısır: Mektebetü't-Ticariyye, ts.
- İbn Ebî Dâvud, Abdullah b. Suleyman. *Kitabü'l-mesâhif*. thk: Muhibbi'd-Din Abdu's-Subhan. Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2. Basım, 2002.

- İbn Vesîk, Ebu İshak İbrâhîm b. Muhammed b. Abdirrahman el-İşbili. *el-Cami' limê yuhtâcü ileyhi min resmi'l-mushaf*. thk. Ganim Kadduri. Umman: Daru Ammar, 2009.
- Karatay, Fehmi Ethem. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu, Kur'an, Kur'an İlimleri, Tefsirler*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1962.
- Kirmânî, Ebu'l-Kasım Tacü'l-kurra Burhanuddin Mahmud b. Hamza b. Nasr. *Hattu'l-mesahif*. thk. Ganim Kaddurî el-Hamed. Dımaşk: Dâru'l-Gavsani li'd-Diraseti'l-Kur'aniyye, 2014.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Kur'ân'ın Metin Yapısı: Mushaf Tarihi ve İmlası*. Ankara: Otto Yayınları, 2015.
- Mehdevî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ammar. *Hecaiü mesâhifi'l-emsâr*. thk. Hatim Salih ed-Damin. Riyad: Daru İbnu'l-Cevzi, 2010.
- Mekkî b. Ebî Talib el-Kaysî. *el-Keşf an vücûhi'l-kirâati's-seb'i ilelihe ve hucecihe*. thk. Muhyiddin Ramazan. b.y.: Müessesetü'r-Risale, 1981.
- Mushaf*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, Emanetler Hazinesi, 2, 1b-414a.
- Okumuş, Mesut. "Kur'ân İmlâsının Gelişim Süreci Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/17 (Haziran 2010), 5-37.